

جشن نوروز در پاکستان Nowruz Celebrations in Pakistan

Dr. Shagufta Yaseen Abbasi

Head Department of Persian Studies

National University of Modern Languages, Islamabad

syaseen@numl.edu.pk

Abstract:

According to historical evidence, the Persian language and culture spread to the Indian subcontinent with the invasion of Muhammad Ibn-e Qasim and later through the Ghaznavid conquests. Many Iranians, including members of the Iranian ruling and military classes, settled in these regions. Through their presence, not only the language but also the culture and civilization of Iran took root and flourished in this land. The celebration of Nowruz in various parts of Pakistan stands as strong evidence of this cultural influence. People not only recognize Nowruz but also celebrate it with great enthusiasm and grandeur, though with some regional variations. In this article, we have briefly discussed the Nowruz celebrations observed in Pakistan.

Keywords: Persian, Indian, Muhammad Ibn-e Qasim, Nowruz, Celebrations.

مقدمه

شبه قاره سرزمین پهناوری است که از نظر انسانی، فرهنگی و جغرافیای بسیار متنوع و دارای سواحل طولانی و آبهای وسیعی در اطراف خود است. شبه قاره از شمال به رشته کوه هیمالایا و فلات تبت چین، از شمال غرب به ترکستان چین از غرب به ایران و افغانستان، از شرق به برمه و خلیج بنگال، از جنوب به اقیانوس هند و از جنوب غرب به دریای عمان متصل می گردد.

بدین ترتیب شبه قاره را می توان به سه قسمت تقسیم کرد:

- منطقه کوهستانی بلند که شمال شبه قاره را در بر گرفته و شامل سلسله کوههای بزرگ جهان مانند هیمالایا، قراقرم و هندوکش است. اورست بلند ترین قله جهان و همانطور که دومین قلعه بلند جهان در این منطقه موجود می باشد .
- منطقه حاصلخیز و مردم خیز جلگه های سند و رودهای مجاور آن در پاکستان، جلگه گنگ و جمنا در هند و برهماپوترا در آسام هند و بنگله دیش می باشد.
- مناطق جنوب هند، که بیشتر آنرا فلات دکن فرا گرفته است. (۱)

بدیهی است که سرزمین شبه قاره از دیر باز گهواره فرهنگ و تمدن ایرانی بوده است چون در (۹۲هـ) وقتی که محمد بن قاسم به این سرزمین حمله کرد و منطقه سند را فتح نمود بیشتر سپاه وی مشتمل بر سپاهیان ایرانی بود ولی بعد از فتح سند بدست محمد بن قاسم حدوداً سه پیشروی مسلمان در شبه قاره متوقف ماند و سرانجام امیر ناصرالدین سبکتگین (۳۶۷-۳۸۷هـ) و سپس پسرش سلطان محمود غزنوی (۳۸۷-۴۲۱هـ) دوباره بنای حملات را گرفته و زمینه استقرار حکومت اسلامی در این دیار فراهم ساختند.

روح تحقیق، جلد ۳، شماره ۳، جولائی - ستمبر ۲۰۲۵ء

شایسته تذکر است که از امیر سبکتگین به بعد تمام کسانیکه از راه افغانستان شبه قاره را مورد تهاجم قرار دادند نه فقط ایرانی بودند بلکه پرچمداران فرهنگ و تمدن ایرانی در شبه قاره بودند.

از همه مهم تر این که پس از یورش سلطان محمود غزنوی در اواخر سده ۴ و سپس در قرن هفتم در زمان دوره غوریان سرزمین شبه قاره یکی از مهم ترین کانونهای ادب فارسی به شمار می رفت تا اینکه در دوره تیموریان به علت پشتبانی پادشاهان بابر ادب پارسی به اوج رسیده و مراحل بالندگی خود را طی نمود.

بهترین دلیل گسترش فرهنگ و تمدن ایرانی در این سرزمین شناخت نوروز است که از سالیان سال پیش هم درین منطقه مورد استقبال بوده است. یکی از دلائل بزرگ این امر، وجود دو شاعر والایی در دربار غزنویان بوده یکی ابوالفرج رونی و مسعود سعد سلمان که بارها درباره نوروز و بهار شعر گفته است. مسعود سعد سلمان می گوید:

روز نو روز و ماه فروردین آمدند ای عجب ز خلد برین (۲)

تیموریان هند بر نوروز هم عقیده داشتند یکی از بزرگترین مثالهای تیموریان هند این است که ظهیر الدین بابر بنیان گذار سلسله تیموری در هند در آغاز فروردین ماه سال ۹۳۲ هـ ق در حین خطبه جمعه شعری از خود خواند:

نوروز و نوبهار و می و دلبری خوش است

بابر به عیش کوش که عالم دوباره نیست

می گویند که « بابر در اول فروردین ۸۸۹ شمسی = ۱۵۱۰ میلادی با درباریان در کابل سوار کشتی شده ، مجلس با شکوهی آراستند و هر هنگامی که روزگار اجازه می داده ، نوروز را جشن می گرفته است » (۳)

از مثال بالا می توان استنباط کرد که نوروز با شکوه کامل در دوره تیموریان هند رواج داشته است که نمونه های آن در دوره بعد از ظهیرالدین بابر یعنی در دوره همایون ، بادشاه اکبر ، جهانگیر ، شاهجهان و اورنگزیب عالمگیر دید ولی اینجا به علت طوالت مقاله بر یک مثال فوق الذکر اکتفا می کنیم.

قبل ازین که موضوع وارد بحث نوروز در پاکستان باشیم ، لازم است که بدانیم نوروز به چه معنی بکار برده می شود.

در حقیقت نوروز از دو واژه «نو» و «روز» ساخته شده است یعنی روز نو. این اولین روز از نخستین روز سال خورشیدی تعلق می گیرد. «نوروز را جشن طبیعت گفته اند و حق هم دارند ، چون به واقع ، امری طبیعی است و برخاسته از تغییری که در گردش زمین به دور خورشید حاصل می شود. روز اول ماه فروردین است که به تعبیر قدما « رسیدن آفتاب به نقطه اول حمل و انتدای بهار است » اینکه در نیم کره شمالی زمین ، فصل سرما پایان می گیرد و برودت و خشکی ارض انتها می پذیرد و روزگار گرما و طراوت و تازگی فرا می رسد ، امری است که بی گمان هیچگاه از دیده ساکنان این مناطق دور نمانده است» (۴)

جشن نوروز در پاکستان

جشن نوروز از قرنهای متمادی در مناطق مختلف پاکستان اهمیت بسزایی داشته است و در جاهای مختلف پاکستان هر سال با عظمت و شکوه برگزار می شود. دراصل «در پاکستان «نوروز» را «عالم افروز» می گویند یعنی آن روز تازه رسیده و نوین که همه جهان را با ورود خود روشن و درخشان می کند. «عالم افروز» یعنی روشن کننده عالم. بنابراین صفت که به نوروز داده شده، نوروز را باید جهانی و همگانی نامید. (۵)

در پاکستان در مناطق مختلف مخصوصاً پشاور، پارا چنار، چترال، کویته که هم مرز ایران هم است نوروز را کاملاً با کمال و عظمت خود جشن می گیرند. البته اگر بگوییم که در تمام پاکستان به آمدن بهار با طریق مختلف اظهار خوشحالی و شادمانی می کنند بی جا نیست. بزرگترین دلیل آن استان پنجاب پاکستان است. درین شکی نیست که در سرزمین پنجاب هم جشن نوروز را می گیرند اما نام های مختلف مانند جشن بهاران و مراسم بساکی وغیره. دراصل این هم یک نوع اظهار شادمانی است که بعد از سرما و آب و هوای سختی که درین مناطق وجود دارد و وقتی هوا رو به بهار می نهد و همه چیز تازگی و طراوت در خود احساس می کند، دیده می شود. درین فصل که فصل بهار نامیده می شود درختان شکوفه ها و برگ های نو می دهند و پرندگان از جاهای دور به وطن خود بر می گردند انسان هم مانند درختان و پرندگان احساس خوشحالی می کند و اظهار آن با نام و مراسم مختلف می کند. در پاکستان بعد از دو عید بزرگ یعنی عید الفطر و عید الاضحی اگر جشن بزرگی می گیرند همین جشن بهاران است که برای این جشن لباس نو می پوشند، بازی بادبادک را تدارک می کنند و شیرینی های مختلف تهیه می کنند و بدین طریق از بهار استقبال می کنند.

مراسم نوروز در پاکستان

عید نوروز در پاکستان بدون مراسم دیگر ایران مانند چهارشنبه سوری، خانه تکانی و سیزده بدر وغیره رواج دارد و بیشتر جنبه مذهبی و دینی دارد. در نوروز ایران چیزی که بدون آن نمی توان حتی تصور نوروز کرد. آن سفره هفت سین است دراصل در ایران نوروز دارای سفره ای است که روی آن سفره هفت چیز که با (س) شروع می شود، چیده می شوند مانند سیر، سرکه، سنجد، سکه، سماق، سبزه، سمنو وغیره. البته در پاکستان سفره هفت سین را آنگونه پهن نمی کنند.

«در پاکستان جشن نوروز مصادف با روزهای ۲۱ مارس تا ۲۳ است و سه روز طول می کشد. در این مدت شیعیان اثنی عشری، معتقدند که نوروز روز اعلام خلافت بلافضل امیر مومنین علی است» (۶)

جنتری یا تقویم نوروز:

در پاکستان جنتری ها یا تقویم ها برای شناخت روز، هفته، ساعت و دقیقه نزد مردم این دیار خیلی ارزش دارد. این تقویم توسط اشخاص مختلف مذهبی و اجتماعی نه

روح تحقیق، جلد ۳، شماره ۳، جولائی - ستمبر ۲۰۲۵ء

فقط ترتیب داده می شود بلکه در صفحات ابتدای این تقویم ها به تفسیر و توضیح نوروز و ارزش آن می پردازند.

تحويل نوروز :

تحويل آفتاب در برج حمل « نشان فرا رسیدن نوروز است . در پاکستان «تحويل» اصطلاح منجمان و ستاره شناسان است و شرایط گوناگون دارد که در تقویم توسط منجم و نویسندگان تقویم با طرح و نقشهای گوناگون نشان داده می شود .

مطلع نوروز :

در همین «جنتری ها» یا « تقویم ها» در برابر هر «برج» «مطلع نوروز» را به کار می برند . و از همین « مطلع » ، « تحويل نوروز » می شناسند و نقش و جدول آن را ترسیم می کنند . (۷)

لازم به ذکر است که توسط این مطلع منجمان هر سال یک سیاره را بادشاه سال یا نوروز ، وزیر سال یا نوروز ، سپه سالار سال یا نوروز می نامند.

دعای اعمال نوروز:

آنگاه که نوروز تحويل می شود ، اعتقاد مردم بر این است که این ساعت تحويل سال خیلی مبارک است و دعاهایی که درین وقت خوانده می شوند ، مستجاب می گردند . این دعاها از قرآن کریم ، احادیث و روایت های گوناگون آورده می شوند . مثلاً « یا ذوالجلال و الاکرام» و غیره

لباس های نوروز:

همچنان که قبلاً هم ذکر رفته که در پاکستان دو عید بسیار مهم است ، عید الفطر و عید الاضحی . البته «نوروز» را عید یا عید نوروز نمی گویند. بلکه آن را نشانه گل و بهار و سبزه و چمن و سعادت و شادمانی شمرده می شود. بدین مناسبت به موقع لباس های رنگ رنگی تهیه می شوند و روز بهاری یا نوروز به تن می کنند و به دیدار دوستان و هم بستگان می روند. هر جا گل و بوته های گل های مختلف در گلدان ها و در گوشه و کنار مختلف خانه چیده می شوند . مردمان پاکستان در پوشیدن لباس های نوروزی رنگا رنگی آنان را بسیار در نظر می دارند.

غذاهای نوروز :

سفره نوروزی در پاکستان با سفره هفت سین ایران فرق می کنند . در هنگام نوروز «سفره نوروزی» دارای غذاهای گوناگون می باشد . مردم انواع شیرینی ها و میوه ها را روی سفره می چینند و مقداری غذا را نذر امیر المومنین حضرت علی می کنند . شیرینی های معروف سفره نوروزی و عیدهای دیگر « فرنی » « شیر برنج » و سویان و غیره می باشند .

تصویری از برگزاری نوروز در منطقه های مختلف پاکستان

منطقه کشمیر آزاد که زیر نظر پاکستان اداره می شود و یکی از زیباترین جاهای سر سبز ملحق به پاکستان به شمار می رود . درین منطقه نوروز همراه با اجرای برنامه های آتش بازی و تیر اندازی و چوگان بازی جشن گرفته می شود.

« برنامه های جشن نوروز در نواحی شمال غربی پاکستان که به نام خیبر پختونخوا معروف است به برخی ملاحظات بسیار به ایران نزدیکتر است بسیار جالب و توأم با جریانات خاصی است. در اینجا علاوه بر پوشیدن لباس نو و تبریک گفتن به یکدیگر پس از تحویل خورشید و ترتیب یافتن مجالس شعر خوانی، ضیافت هایی نیز در خانه ها برگزار می شود و در آن سفره امیر المومنین که شامل هفت نوع میوه خشک و سبزی ها و نوع شیرینی موسوم به کلوچه نوروزی و پلو با گوشت مرغ سفید و تخم مرغ های رنگا رنگ گسترده می شود. » (۸)

شایسته تذکر است که کلوچه نوروزی در میان تمام مردم پشاور محبوبیت خاصی دارد و همه مردم پشاور به کلوچه علاقه فراوانی دارند.

در منطقه پاراچنار پاکستان عید نوروز به گونه دیگر رسم گرفته می شود یعنی در روز نوروز بانوان با تفنگ از خانه ها بیرون می روند و به شکار می پردازند و مردها به بازی های مختلف نمایشی در جاهای وسیع مشغول می شوند.

در گلگت و بلتستان که در شمال پاکستان واقع است. در گذشته این یکی از بخش کشمیر جمون بود که اینک در تصرف هند است اما بعد از تجزیه پاکستان اهل گلگت بلتستان تصمیم گرفته از کشمیر اشغالی جدا شدند و با پاکستان ملحق شدند. درین جا هم جشن نوروز را در روز ۲۱ مارس برگزار می کنند اما این جشن را اهلیان گلگت و بلتستان جشن دادا می گویند. درین جشن مردم سالخورده کودکان را بر دوش خود سوار می کنند و به گردش می پردازند یا دور می زنند. سپس به همه بچه های آنجا را شکولات و عیدی هم داده می شود. همچنین سفره جشن دادا را هم با شیرینی های مختلف و میوه های متنوع می چینند. مختصر این که جشن دادا را در تمام گلگت و بلتستان با شان و شوکت برگزار می کنند.

کویت و بلوچستان پاکستان که هم مرز بلوچستان و سیستان ایران است و کاملاً رنگ فرهنگ ایرانی را در بر گرفته قبایل مختلف بلوچستان و کویت نوروز را با شکوه و عظمت تمام جشن می گیرند.

لازم به تذکر است که پارسیان یا زرتشتیان که از ایران تعلق دارند ولی در پاکستان اقامت دارند نوروز و مراسم آن را با سنت هایی کهن و خاص برگزار می کنند.

نتیجه گیری:

در آخر مقاله به این نتیجه رسیده ایم که نوروز که اولین روز ماه فروردین است و در ایران این روز نه فقط به حیث عید به شمار می رود بلکه مانند عید جشن گرفته می شود. البته تاریخ این جشن در ایران هزاران سال قبل بر می گردد ولی بعد از اسلام این عید رنگ اسلامی را گرفت و ادامه پیدا کرد. بدیهی است که با تهاجم محمد بن قاسم و غزنویان به این دیار زبان و فرهنگ ایرانی در این سرزمین گسترش و رواج پیدا کرده بود. درین شکی نیست که در پاکستان هم که همسایه و دوست ایران است جشن بهار هم گرفته می شود البته گاهی به مراسم مختلف و گاهی به نام های مختلف.

منابع و مآخذ

۱. صافی، دکتر قاسم (۱۳۸۷ش)، *بهار ادب (تاریخ مختصر زبان و ادبیات فارسی در شبه قاره هند و پاکستان)*، تهران، ناشر مؤسسه انتشارات دانشگاه، ص ۱۴
۲. سلمان، مسعود سعد (۱۳۶۳هـ ش)، *دیوان مسعود سعد سلمان*، مقدمه از ناصر هیری، ص ۴۶۶
۳. جعفری، علی اکبر (۱۳۵۱هـ ش)، *چهار تقویم از دو سال و یک شهر*، اسلام آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ص ۴۳.
۴. رضا، شعبانی (۱۳۷۸هـ ش)، *آداب و رسوم نوروز*، مرکز مطالعات فرهنگی - بین المللی، تهران، ص ۴۳
۵. تسبیحی، محمد حسین، *نوروز عالم افروز*، دانش (فصلنامه)، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، شماره ۴۳، زمستان ۱۳۷۴، ص ۶۴
۶. رضا، شعبانی (۱۳۷۸هـ ش)، *آداب و رسوم نوروز*، مرکز مطالعات فرهنگی - بین المللی، تهران، ص ۱۸۸
۷. تسبیحی، محمد حسین، *نوروز عالم افروز*، دانش (فصلنامه)، شماره ۴۳، زمستان، ص ۶۴-۶۵
۸. رضا، شعبانی (۱۳۷۸هـ ش)، *آداب و رسوم نوروز*، ص ۱۹۰

References

1. Safi Dr. Qasim, (1387), *Behar-e Adab (Tarikh-e Mukhtasir Zuban-o Adabiat-e Farsi Dar Shebh-e Qarah Hind va Pakistan)*, Tehran: Mu'asasah Intashrat-e Danishgah, p14.
2. Sulaman, Masood Saad, (1363), *Divan-e Masood Saad Sulaman*, Muqadma Az Nasir Hairi, p466.
3. Ja'fari, Ali Akbar (1351), *Chahar Taqveem az Do Saal va Yek Shahir*, Islamabad: Markiz Tahqiqat-e Farsi Iran wa Pakistan, p43.
4. Raza Sh'abani, (1378), *Aadab-o Rasoom Nurooz*, Tehran: Markaz Mutliat-e Farhangi, Bain al-Milli, p43.
5. Tasbehi, Muhammad Hussain, *Nurooz Alam Afrooz*, Danish (Fasalnama), Markiz Tahqiqat-e Farsi Iran wa Pakistan, Issue 43, Zamestan, p64.
6. Raza Sh'abani, (1378), *Aadab-o Rasoom Nurooz*, p188.
7. Tasbehi, Muhammad Hussain, *Nurooz Alam Afrooz*, Danish (Fasalnama), Issue 43, Zamestan, p64-65.
8. Raza Sh'abani, (1378), *Aadab-o Rasoom Nurooz*, p190.

